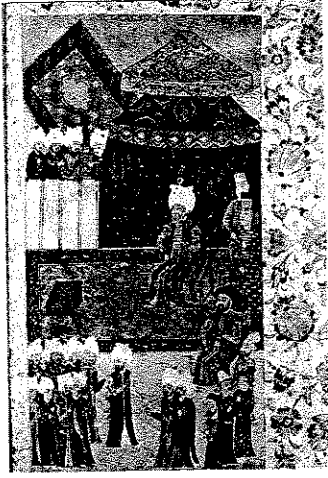

Türk Edebiyatı

YIL: 24 SAYI: 275 EYLÜL 1996

Kapak: Kıbrıs Fâtihî Lala Mustafa Paşa'nın, Topkapı Sarayı "ARZ odası"nda, II. Sultan Selim tarafından kabul edildiği - 1584

Türk Edebiyatı Vakfı
İktisadi İşletmesi Adına Sahibi
AHMET KABAKLI

Yazışları Müdürü
GAZİ ALTUN

İdare Yeri:
TÜRK EDEBİYATI VAKFI
Divanyolu Cad. 14
34400 Sultanahmet/İstanbul
Tel: (0212) 527 50 32-526 16 15
Belgegeçer (faks): (0212) 513 77 49

Yazışma Adresi:
P.K.2 Sirkeci/İstanbul

Dizgi ve sayfa düzeni
BÜLENT ILGAZ

Baskı ve Cilt:
KUŞAK OFSET
Cağaloğlu - İST.

Dağıtım
YAY-SAT

Türk Edebiyatı 28 Ocak 1985 Tarih ve 2181 Sayılı Tebliğler dergisinde öğrenciler ve ilgililere tavsiye edilmiştir.

Gönderilen yazılar basılınsın basılmınsın lade edilmez.

Dergiye gönderilecek yazılar aralıktı, daktilo edilmiş olmalıdır.

Üst Yazı Kurulu dergiye girecek yazılarda İktisadi İşletmesi Adına Sahibi olarak yazılmalıdır. Türk Edebiyatı Dergisinde yayınlanan yazılar için alınmadan yayımlanamaz veya kütbas edilemez.

Fiyatı: 100.000 TL (KDV DAHİLDİR)

Abone şartları
Yurt içi (yıllık): 1000.000 TL
Yurt dışı (yıllık): 60 DM veya 40 \$
(Öğrenci ve öğretmen.) 900.000 TL
Türk Edebiyatı Vakfı,
Posta Çeki Hesap No: 124-540

Yurt dışındaki okuyucularımız abone bedellerini TC Ziraat Bankası, İstanbul-Cağaloğlu Şubesi, Türk Edebiyatı Vakfı İktisadi İşletmesi 79-4 nolu DM veya 87-4 nolu \$ VDS, döviz hesabına yatırmalıdır.

6 aylık abone ücreti yıllık ücretin yarısı kadardır

3

Bugüne Açık Yarına Ümit
AHMET KABAKLI

5

Avrupadan kadın, roman ve can eriği üzerine...
ILHAN BARDAKÇI

8

"Bir Seccâdem Bile Yok"
Diye Üzülmeiniz...
AHMET TURAN ALKAN

10

Yaşlıların Sohbeti ve Sükûtu
NECMETTİN TURINAY

12

Tanbûrî Cemil Bey'in makaleleri
BEŞİR AYVAZOĞLU

14

Güft ü Günün Mâ-ba'dı
ISKENDER PALA

19

Amerikan İstiklânin Doğum Yeri
AYŞE GÖKTÜRK TUNCEROĞLU

22

Bir Dosta Mektuplar
MUHTEREM YÜCEYILMAZ

24

Türkiye Diyanet Vakfı
İslâm Ansiklopedisi üzerine İSAM Başkanı
Dr. Azmi Özcan ile Röportaj

27

Megelere Dikilen Ağaçlar
TAHSİN GÜLEN

29

Neden Politika Yapıyorum
BİROL EMİL

30

Dil ve Edebiyat Eğitiminde Satır Başları...
M. MEHDİ ERGÜZEL

32

Abay Kunanbayoğlu
ALİ AKAR

35

Bayburt Dede Korkut
2. Kültür-Sanat Şöleni
FIRAT KIZILTUĞ

37

Bir Bayburt Masalı Bay Böyrek
FIRAT KIZILTUĞ

40

Onun İnanc ve İman Dünyası
SABİR NURİ TÜRKEL

42

Katledilen Türkistan Düşünürleri: Aybek
HÜSEYİN BARGAN

45

Asil Türk Kanı
Ömer Seyfeddin Hikâye Yarışması
ONUNCUSU (1996)
NIYAZI HÜSEYİN BAHTIYAR

50

Bin Acı Çığlık
OYHAN HASAN BILDİRKİ

54

"Ses Mimarlarımızdan" Kitabı Üzerine
HULUSİ GEÇGEL

56

Şarkılar Arasında Bir Gezinti
AYDİL EROL

57

Tarihi Sultanahmet Meydanı,
Bir kez daha dünyaya kucak açtı
MELEK DEMİR

59

Sanat Fidanlığı/GÜLAY GÜNGÜL

61

Kültür ve sanat dünyasından/ÖZCAN ÜNLÜ

63

Aydın Dergiler/ZEKİ GEZER

64

Yaşamak Çırpınmaktır Dünyada
AYŞE NUR MENEKŞE

ŞİİRLER

4

Sabır Sarmaşıkları / BEKİR SİTKİ ERDOĞAN

11

Sana Saklıyorum Alkışlarımı
BAHAETTİN KARAKOÇ

21

İkrar / İLHAN GEÇER

23

Şehir ve Çocuk / ALİ AKBAŞ

26

İpe Çekilen Marş / İSMET BOZDAĞ

28

Sema Gösterisinde Çizilen Dünya
AYSEN AKDEMİR

31

Tayy-ı Mekân Gazeli / ALİ İHSAN KOLCU

39

Kıbrıs'ın Ulû Türkü / MEMMED ASLAN

44

Kara Ayna / SEDAT UMRAN

49

Hoşgörü / HALİL KARABULUT

54

Biz Sözle İkiz Kardeşiz, Usta / NAZİM PAYAM

58

Uravel Ziyareti
URAVELLI AHMET NAYMANOĞLU

60

Altın Seccade / YUSUF DURSUN

Ortak Türk Edebiyatının Öncü Kalemleri: -I-

Abay Kunanbayoğlu

Türk dünyasının yeniden yapılanma sürecinde Türk dili ve edebiyatı öğretiminin de sınırları genişledi, önümüze yeni ufuklar, yeni çehreler çıkmaya başladı.

Esasen Türk edebiyatı Türk diliyle verilen ürünler olduğuna göre, dilin yayıldığı bütün sahaların araştırılması, incelenmesi gerekir. Türk dili ve edebiyatını bir lehçeye veya bir coğrafyayla sınırlamaya kalkışmak herşeyden önce bilimin bütünlük ilkesini zedeler.

Bu itibarla Türk cumhuriyetleri bağımsızlıklarına kavuştuktan sonra yeni yapılanmalar her alanda olduğu gibi dil ve edebiyatta da zorunlu bir ihtiyaç olarak kendini hissettirmeye başladı. Kültür coğrafyamızın kuzeyde Sahaeli (Yakutistan) güneyde Afganistan, batıda Tuna kıyıları, doğuda Doğu Türkistan'a kadar geniş olduğunu gördük.

Şimdi önümüzde binlerce yılın birikimiyle beslenmiş bir dil ve edebiyat görüklü heybetiyle duruyor. Bu edebi değerler Türkçe konuşan herkesin ortak malıdır. Abay'ın Karagandalı Aytbay'ı heyecanlandığı kadar Amasyalı İsmail'i de duygulandırmaması gereklidir. Bu insana heyecan veren birikim ancak Ortak Türk Edebiyatı Tarihinin yazılması ve karşılıklı olarak bütün cumhuriyetlerin eğitim programlarında gereğince yerini almasıyla ancak "işlerlik" kazanacak ve Türk kültürü 21. yüzyıla sağlam, rüşdünü dünyaya iletmiş olarak girecektir.

ABAY KUNANBAYOĞLU
HAYATI

Abay (İbrahim) Kunanbayoğlu, 1845-1904 yılları arasında yaşamış ünlü Kazak filozofudur. Çok yönlü bir kültüre sahip olan Abay, aynı zamanda şair, eğitimci, bestekâr ve mütercim olarak da önemli eserler vermiş, böylece Kazak edebiyatının kurucusu olarak tarihte yerini almıştır.

Abay, Kazakistan'ın Şıngıs (Cengiz) dağları eteklerindeki Semey şehrinde

10 Ağustos 1845'te dünyaya gelmiştir. Ailesi Kazakların orta cüzünün Argın boyundaki Tobıktı aşiretindedir. Babası Kunanbay Öskenbayoğlu bu kabilenin ileri gelenleri arasında yer almaktaydı. Annesi Uljan hatun ise Boşan boyundan soylu bir aile olan Bertis'lerdendir.

Abay'ın gerçek adı İbrahim'dir. Annesi onu çocukluğunda severken Kazak Türkçesinde "derin düşünceli, temkinli" anlamlarına gelen "abay" diye severmiş. Bu kelime çok hoşuna gitmiş, onu mahlas olarak kullanmaya başlamıştır.

Babasının sert, feodal, annesinin müfrik, sevecen mizacları Abay'ın karakterinde derin etkiler bırakır. O babasından otoriteyi, yöneticiliği, annesinden de sanatkarlığı almış gibidir.

Abay'ın gerçek adı İbrahim'dir. Annesi onu çocukluğunda severken Kazak Türkçesinde "derin düşünceli, temkinli" anlamlarına gelen "abay" diye severmiş. Bu kelime çok hoşuna gitmiş, onu mahlas olarak kullanmaya başlamıştır.

Öğrenimi için ilk önce bir hoca tutulur. Evde ders alır. Daha sonra babası Semey'deki Ahmet Rıza Medresesi'ne gönderir. Bu medresede Doğu klasiklerini (Nizami, Firdevsi, Fuzuli, Ali Şir Nevai...) ve islâm kültürünü öğrenir. Bu arada bir taraftan da Zere ninesinden dinlediği bozkır türkülerini, kahramanlık hikayelerini hatırlayarak onları çağın ifade biçimiyle yorumlamaya çalışır. Bu arada Rus edebiyatını da tanımaya başlamıştır. İşte, Abay'ın düşünce ve sanat hayatını şekillendiren üç kaynak burada oluşmaya başlamıştır:

- Annelerinden ve ninesinden dinlediği Kazak halk (avız) edebiyatı,
- Medresede ilgi duymaya başladığı daha sonra da özel hocalardan ders alarak öğrendiği Doğu klasikleri,

c) Uvey ağabeyi Kaliolla Oskenbay aracılığı ile tanışacağı Rus idasikleri.

Bu arada babasının bozkırdaki otoritesi sarsılmaya başlar. Abay medreseye 4 yıl devam ettikten sonra 1858'de buradan babası tarafından alınır. Bundan sonra idari işlerde yetişmek üzere -mizacına zıt düşmesine rağmen- babasının yanında yer alacaktır. Abay kısa zamanda bu yeni "görev"inde de kendi yapısına uygun unsurlar bulmaya başlar. Kabile beyleri hükümlerini "söz"le yürütmektedirler. Yazılı kanunlardan çok sözlü töreler geçerlidir burada. Böylece ilk önce Kazak söz hazinesini öğrenme yoluna gider. Kazak halk şairleriyle tanışır. Akın ve jıravları tanır. Daha sonra yazacağı şiirlerin şekil ve muhteva olarak ilk ilhamlarını da buradan alacaktır.

Şair 28 yaşına geldiği zaman -uzun zamandır mizacı uyumayan- babasının etki alanından çıkar. Bu yıllarda yukarıda sözünü ettiğimiz ağabeyi Kaliolla Oskenbay Moskova'da eğitim görmektedir. Onunla mektuplaşan Abay Rus edebiyatından haberdar olur. 1880'de Çar tarafından Kazakistan'a sürülen Rus aydınları ve eserlerini tanır. Yine aynı yıllarda "Kırgızların Hukuki Gelenekleri" adlı eser için belgesel bilgi toplayan Gross'un bu bilgilerinden oldukça etkilenir. Gross'un metodundan etkilenen Abay ileride yazacağı karasöz (nesir)lerde cehaleti, vurdumduymazlığı ve zararlı kabile geleneklerini eleştirecektir.

Artık yaşı kırkı geçen Abay kendi düşüncelerini kimse-den çekinmeden ortaya koymaya başlayacaktır. Abay 1886 yazında "Jaz" (=Yaz) adlı bir şiir yazar. Aslında yaz tasviri gibi başlayan şiir, kabile beylerine karşı yoğun bir eleştiri ile devam ediyor. Filozof Abay, boylar arasında yüz yıllardır bitmeyen kin, nefret ve kavganın kaynağını düşünmeye başlar. Bunun altında Çar idaresinin "parçala ve yönet" ilkesi yatmaktadır. Çar, kabile başçavuşları aracılığı ile hükmünü sürdürmekte, böylece Ortaasya bozkırlarında yüzyıllar sürecektir Rus hakimiyetinin temeli atılmaktaydı. Bu başçavuşlar arasında Abay'ın babası Kunanbay Oskenbayoğlu da vardır. İşte bu tehlikeyi ilk fark eden aydınların başında Abay'ı görmekteyiz. O, eğitimsizliğe savaş açmış, halkın cahil kalmasının sömürgecilere yarayacağını hem şiirlerinde hem de nesirlerinde defalarca dile getirmiştir. Bu bağlamda tarihî araştırmalar da yapan Abay, Semei İstatistik Kurumu'nun üyesi olur. "Kazakların Teşekküllü Hakkında Birkaç Söz" ve "Orta Cüz Kırgız Boylarının Teşekküllü Hakkında Bilgi" adlı iki makalesi daha sonra 1900 ve 1945'te iki defa basılır.

Abay bu yıllarda Rus edebiyatından tercümeler yapar. Bunlar arasında Puşkin, Lermatov, Saltıkov-Şedrin, Lev Tolstoy gelir. Puşkin'in "Evgeni Onegin" manzumesinden yaptığı tercüme onun şairlik gücünü ispatlamıştır.

Bu arada Abay Kazak bozkırında ününü duyurmaya başlamıştır. Onu taklit eden yazarlar, ondan fikir almak isteyen idareciler, sorunlarını çözemeyip onu hakem tayin eden halk... Hep Abay'ın etrafında toplanmaya başlar. Onu ziyaret edenler arasında sürgün Rus aydınları ve Çarlık idaresinin Sibiryaya sürgün ettiği Kafkas Türkleri de vardır. Şiirleri ezberleniyor, yazılıyor etrafa dağıtılıyordu. Bu arada halk "okuma" olgusunu tanıyordu. Onun çevirdiği Rus romanları ve "Şahnâme", "Leylâ ve Mecnun", "Koroğlu" gibi zaten halkın kültüründe eskiden beri var olan eserler büyük heyecanlarla okunuyordu. Abay, böylece başlı başına bir "mektep" hüviyetine kavuşmuştu. Hatta Kazak gençleri arasında o kadar popüler olmuştu ki halk toplantılarında, ölüden sonra verilen yemeklerde ve okunan ayinlerde Abay'dan şiirler okunuyor, kızlar evlenirken çeyizleriyle birlikte şairin şiir kitapları en büyük hediye olarak veriliyordu.

Onun bu şöhretinden rahatsız olan Çar tarafı bozkır otoriteleri, etrafında çeşitli dedikodular uydurmaya başlar. Bu ruhi yıpranma ortamında 1891 yılını büyük sıkıntılarla

geçirir. Aynı yıl küçük kardeşi Ospan vefat eder. Dört yıl sonra da oğlu Ebdirrahman Ebiş subay olarak görev yaparken ölür. Bu üstüste gelen belâlar Abay'ın hassas kişiliğini iyice etkilemiştir. Oğlunun ölümünden 40 gün sonra 23 Haziran 1904'te hayata gözlerini yumar. Cengiz dağları yanındaki Cidebay Ovası'nda toprağa verilir.

SANATI VE DÜŞÜNCELERİ

Abay Kunanbayoğlu çok yönlü fikir adamlığı ve sanatçılığı ile Kazak edebiyatının kurucusu olmuş, kendinden sonra gelen bütün Kazak şair ve yazarlarını eserleriyle etkilemiştir. Abay'ın 200 civarında şiiri, 3 destanı ve 45 de nesir telifi, ayrıca Rus ve diğer Batı klasiklerinden yaptığı bir çok tercümesi vardır.

Eserlerinde başlıca, aşk, tabiat, birlik, bilgi, erdem, kadın, adalet, yalan, dedikodu; insanlar arasındaki savaşlar, boylar arasındaki mücadeleler, halkın cehaletinden kaynaklanan kötülükler gibi konular işlenmektedir.

O, geleneksel Kazak şiirinin muhtevasını genişletmiştir. Özellikle Rus ve Batı edebiyatının hayata realist bakış açısını Kazak toplumuna yönelterek esaslı ve kalıcı eserler vermiştir. O güne kadar dünyaya kapalı, sadece sözlü gelenekte akınların, jıravların eserleriyle yaşayan bozkır edebiyatı Abay'la birlikte tabiri caizse evrensel değerlere/ bakış açısına kavuşmuştur. Söz gelimi, Kazak akınları şiirlerinde sosyal eleştiriye yer vermemişler, hattâ bunu düşünmemişlerdir bile. Oysa onun şiirlerinin bütününde bu "hikemi" hava sezilir. Segiz Ayaq (=Sekiz Ayak) şiirinde;

Boydı qayrat, oyda köz

Bolmağan son, aytpa söz

(Bedende gayret, düşüncede göz olmazsa, söz söyleme)

Eginnin ebin

Sawdanın tegi

Üyrenip, oylap mal izde

Adal bol bay tap

Adam bol mal tap

(Ekinin usulünü, ticaretin yolunu öğrenerek düşünerek mal ara, adil, zengin ve insan ol (ki) mal bulasın, zengin olasın)

Abay'ın şiirinde bu hikemi üslubun ötesinde aynı zamanda feodal ilişkilere yoğun bir eleştiri vardır. O, Çarın her dediğini yapan, çok basit bir kaç eşya için halkına zulmeden başçavuşlara bu mânâda büyük eleştirilerde bulunur;

Mez boladı bolısın

Arqağa ulıq qaqqanğa

Şeltireytip orısın

Şendi şekpen japqanga

(Kazak yönetici, kibirlenen Rus yönetici (ona) süslü cepken verip, sırtını sıvazlayınca sevinir durur.)

Bu yakınmalar Bilge Kagan'ın "Çin'in tatlı sözüne, yumuşak ipeğine kandın, aldandın" ikazına ne kadar benziyor!

Abay, şiir ve nesirlerinde beylerin yansira cahilliği, pislîği, rüşveti, adam kayırmayı bir yaşama biçimi haline getiren halktan kişileri de en ağır ifadelerle yargılar. Bu bir anlamda kendi toplumuna yöneltilmiş ilk önemli bir özeleştiri-dir. İşte Üçüncü Söz'ün ilk paragrafı: "Kazakların, birbirine ziyankar olması, birisinin başarısının başkaları tarafından kiskanılması, gerçek sözün az olması, çıkarı için münakaşa etmesi ve kendilerinin tembel olması acaba nedendir?... Bütün dünyaca tanınmış bilginler önceden sezmiş ve söylemişler: Bütün tembel insanlar korkak, gayretsiz olur; bütün gayretsizler korkak olur; kendi kendini övenler korkak, akalsız, cahil olur; bütün akalsızlar cahil, arsız olur; bütün arsız tembellerden dikenli, doyumsuz, nirsuz, hünersiz, hiç kimseye dost olamayan serseri çıkar"

Abay'ın Kazak düşünce ve şiirine getirdiği bir yeni düşünme biçimi de kadınlarla ilgilidir. Halk geleneğinde kadın, genel doğu şiiri içinde ele alınıyordu. O, kendi kadın kimliğinden çok, Mecnûn'un Leylâ'sı, Kerem'in Aslı'sı rolüyle sürekli mazlum bir aşk kahramanıdır. Abay'la birlikte Kazak şiirinde kadınlar artık gerçek içdünyalarıyla, aileyi oluşturmaktaki fedakarlıklarıyla karşımıza çıkmaktadır. Masgut adlı büyük manzumesinde bu konuyu uzun uzun işler. Burada başlık parasının utandırıcılığı çok evliliğin zararları gibi o günkü Kazak toplumu için kabullenilmeyecek fikirleri büyük bir açık görüşlülükle dile getirmekten sakınmamıştır.

"Qatının seni süyse, sen de onu süy

Qojan sawıq keledi key sasıq mıy
Eri aqıldı qatını minezdi bop
Tatuw bolsa rays üstindegi üy"

(Kadının seni severse sen de onu sev

Soğuk gelir bazı şaşkın akıl

Er akıllı, kadını geçimli yerde

Tatlılık olur, rahattır üstündeki ev) diyerek kadında "geçim" erkekte "akıl" arıyor. Bu iki erdemi "sevgi" ile birleştirerek aileyi tanımlıyor. Bu fikirler günümüz insanı için belki sıradan şeyler olarak algılanacaktır. Fakat 19. yüzyılın taerkil toplumlarında çok yeni düşüncelerdir.

Medrese eğitimi döneminde tanıdığı Doğu klasiklerini kendi dillerinden okuyacak kadar biliyordu. Firdevsi, Nizami, Sadi, Hafız, Nevai, Fuzuli bunların başlıcalarıdır. Onlara olan sevgisini Çağatay Türkçesi ile yazdığı "Fuzuli, Şemsi, Seyhali" mısraı ile başlayan şiirinde ifade eder. Yine bu şairlerin etkisiyle Kazak şiirinde arüz ölçüsünü ilk olarak o kullanır.

Abay'ın kültür kaynakları arasında önemli bir yer tutan Kazak ağız edebiyatının etkisini şekil ve içerik olarak bütün eserlerinde yoğun bir şekilde görmekteyiz. Bu edebiyat, Kazak ozanları diyebileceğimiz akanlar ve jıravlar aracılığı ile nesilden nesile devam edip gider. Yazarımız, işte bu geleneğin sağlam damarına yapışmıştır. Kendisinden önce sözle halkı eğitmeyi gaye edinen Jonat Akin, Dulat Akin, Almajan Azamatkızı'nın ve Mahambet Ötemisulu'nun yolundan gitmiştir. Şiirlerinin hemen hepsinde hece ölçüsü ve dörtlük biçimi kullanılmıştır.

Lirizm, onun şiirinde didaktizmden dolayı ikinci plâna atılmış gibi görünmekle birlikte mevsim tasvirleri yaptığı "Küz", "Kıs", "Jazgıtın" (=İlkbahar), ve "Yaz" şiirlerinde bunu kuvvetle hissetmek mümkündür.

İşte "Küz"ün tasviri;

"Qaz tuma qatarlanıp qaytsa bermen
Astında aq şomşı jür, ol bir kerwen
Qay awıldı körsen de jabırqançı
Külki-oyın körinbeydi seyil-serwen"

(Kaz tuma katarlanıp dönüyor,
Altında ak göçebe kervan yürüyor

Hangi obayı görsen de neşesiz

Gülüş, oyun yok, gezinti görünmüyor)

Bahar tasvirinde bütün tabiat canlanır, bütün güzellikler; kuşlar, çiçekler, gelinler, kızlar şairin sevincine ortak olurlar. Bu bakımdan biraz bizim Karacaoğlan'ın güzellemelelerini hatırlatır;

Jazga jaqsı kiyiner gız-kelinşek
Der jüzine ön berer gül-beyšesek

Qırda torğay sayrasa, sayda bulbul
Tastağı ünin qosar bayğız, kökek

(Yazın güzel giyinir kızlar, gelinler
Yeryüzüne süs verir güller, çiçekler
Kırda serçe öterse, vadide bülbül

Taş üstünden sesin koşar-baykuş guguklar)

Abay, eserlerinde Kazak Türkçesinin söz hazinesini en iyi biçimde kullanmıştır. Onun eserleri üzerinde yapılan dil araştırmalarında bu bağlamda zengin bir tablo ortaya çıkmaktadır. Abay Kazak atasözlerini, deyimlerini, kalıp ifadeleri en ince anlam ayrıntılarıyla kullanmıştır. Ayrıca, eserlerinin dili morfolojik yönden incelenerek onun Kazak Türkçesi üzerindeki tasarrufu araştırılmaktadır. Söz gelişi bu konuda yapılan bir araştırmada Abay'ın en çok -lık/-lik, -diq/dik, -tıq/-tik ekleriyle yeni kelimeler yaptığı ortaya çıkmıştır.

Eserleri, Fransızca, İngilizce, Almanca, Çince, Arapça, Farsça, Rusça'ya çevrilmiş ve öteki Türk şivelerine aktarılmıştır. Yazık ki Türkiye Türkçesinde Abay'ı okuyacağımız tam bir kaynak yoktur. Yalnız, 1995'te Doç. Dr. Zeynep İsmail ile Ali Abbas Çınar'ın hazırladıkları Abay'ın eserlerinden seçmeleri içeren "Abay" adlı eser Türksoy tarafından çıkarılarak bu alandaki boşluk bir nebze de olsa doldurulmaya çalışılmıştır.

Abay'ın eserleri 1922, 1933, 1940, 1945, 1957, 1961 ve 1995 yıllarında "Tolık Jinak" (=Tam Antoloji) adıyla basılmıştır.

Kazak yazı dilinin kurucusu olması itibarıyla kendinden sonraki birçok yazar, düşünür ve şair üzerinde geniş etkiler bırakmıştır. Abay'la birlikte anılacak, onun eserleri üzerinde birçok çalışmalarıyla tanınan Muhtar Ömerhan Avezov "Abay Joli" (=Abay Yolu) adlı 4 ciltlik romanı ile Abay'ı ölümsüzleştirmiştir. Bu eser otuz yakın yabancı dile çevrilmiş, Stalin döneminde "burjuva milliyetçiliğini övdüğü" gerekçeyle yasaklanmıştır. Fransız şair Luis Aragon "Yoksa siz hâlâ Abay Yolu'nu okumadınız mı? Eğer onu okumadıysanız hiç bir şey okumamışsınızdır", ünlü Kırgız romancısı Cengiz Aytmatov ise "Ben yurtdışı gezilerimde yanıma iki eser alırım. Birincisi Manas destanı, ikincisi Abay Yolu'dur" diyerek Avezov'un eserini tavsif etmişlerdir.

Kazakistan Yazarlar Birliği üyelerinin Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev'e önerileri ve daha sonra da Cumhurbaşkanı'nın UNESCO'ya başvurusu ile bütün dünyada doğumunun 150. yılında (1995) Abay'la ilgili bilimsel çalışmalar ve şenlikler düzenlenmiştir.

Abay İbrahim KUNANBAYOĞLU, Türk edebiyatının genel serüveni içinde önemli bir halka teşkil etmektedir. Türk dili, Orhun Abidelerinden başlayarak bütün 1300 yıllık yazılı dönemi içinde dünya ölçeğinde büyük eserler vermiş, üç kitada medeniyetlere ortak olmuş bir uygarlık dilidir. Bu bakımdan Abay da bu halkanın bir zinciri olmak itibarıyla Türkçenin şairidir. Biz, onun, bu genel birlik içinde daha da yüceleceğine inanıyor ve onu 250 milyonun ortak şairi olarak kabul ediyoruz.

* Arş. Gör. KTÜ Fatih Eğt. Fak. Türk Dili ve Ede. Böl. TRABZON

1. Muhtar Avezov, *Abaytanuu*, Almatı-Ravan-1994.-160 sayfa

2. Tölen Ebdikuli, S. Devituli, *Abay-Kalın Elim Kazagım*, Almatı-Jalın 1995 384 s.

3. Yeni Türk-İslam Ansiklopedisi, "Abay Kunanbayoğlu" maddesi, İstanbul 1995, örnek fasikül, sayfa 13-16

4. Doç. Dr. Zeynep İSMAIL-Ali Abbas ÇINAR, *Abay TÜRKSOY yayınları*, Ankara 1995, 346 sayfa (Yazıda şiir ve nesir olarak verilen örnekler ve Türkiye Türkçesine aktarmalar bu eserden alınmıştır)

5. Muhtar AVEZOV, "Abay Kunanbayev" (1845-1904), (Türk Türkçesine aktaran A. Ahmetov), *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı 2 Ağustos 1995, s.19-29

6. Doç. Dr. Hasan KERİMLİ, "Abay ve Kazak Edebi Dili Kelime Kurma Sisteminin Gelişimi", (Türk Türkçesi aktaran: Mevlüt ORUÇ), *Türk Lehçeleri ve Edebiyatı Dergisi*, Sayı 2 Ağustos 1995, s.70-73

7. M. Töre YILDIRIM, "Doğumunun 150. Yılında Kazak Şairi Abay Kunanbayoğlu" *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Ağustos 1995 sayfa 10-13